

III.518.15.2020.JA

**Pani Marlena Małag
Minister Rodziny, Pracy
i Polityki Społecznej**

e-PUAP

Szanowna Pani Minister,

przemoc w rodzinie narusza podstawowe prawa człowieka, w tym prawo do życia i zdrowia oraz poszanowania godności osobistej. Wyjątkowo często dotyka osoby najsłabsze i te, którym najtrudniej się obronić - kobiety, dzieci, osoby starsze, osoby z niepełnosprawnościami. Skuteczne przeciwdziałanie temu zjawisku oraz zapewnienie wsparcia i pomocy osobom, które doznały krzywdy powinno stanowić jedno z najistotniejszych wyzwań dla władzy publicznej.

Na konieczność poprawy stanu przestrzegania praw osób doświadczających przemocy w bliskich relacjach Rzecznik Praw Obywatelskich wskazywał kilkakrotnie sygnalizując m.in. problemy związane z ograniczeniami w dostępie do miejsc bezpiecznego schronienia¹. Mimo upływu lat kwestie te jednak wciąż pozostają nierozwiązane.

Z uwagi na powyższe oraz wobec opublikowanej w maju 2020 r. przez Najwyższą Izbę Kontroli - dalej NIK, Informacji o wynikach kontroli Nr 19/2020/P/19067/LBY „Wsparcie dla potrzebujących schronienia matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży”, Rzecznik Praw Obywatelskich czuje się w obowiązku, po raz kolejny, przedstawić Pani Minister postulaty zintensyfikowania działań na rzecz poprawy efektywności systemu wsparcia.

Zgodnie z treścią art. 47 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2019 r. poz. 1507 ze zm.) - dalej u.p.s. interwencja kryzysowa stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu, których celem jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności radzenia

¹ m.in. wystąpienie do Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 grudnia 2016 r. III.518.16.2016.JA, wystąpienie do Prezesa Rady Ministrów z dnia 28 stycznia 2018 r. XI.518.1.1019.AS

sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. Specjalną pomocą w ramach interwencji kryzysowej objęte są matki z małoletnimi dziećmi, a także ojcowie z małoletnimi dziećmi albo inne osoby sprawujące opiekę nad dziećmi, i kobiety w ciąży. Osoby te, jak wskazuje art. 47 ust. 4 u.p.s., w przypadku dotknięcia przemocą lub inną sytuacją kryzysową, mogą znaleźć schronienie w domach dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży.

Standard podstawowych usług świadczonych przez domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży określa rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 8 marca 2005 r. w sprawie domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (Dz. U. Nr 43, poz. 418). Obejmuje on w zakresie interwencyjnym: zapewnienie schronienia kobietom w ciąży w okresie okołoporodowym, izolowanie osób ubiegających się o pomoc przed sprawcami przemocy, wspieranie w przezwyciężaniu sytuacji kryzysowej, zapobieganie marginalizacji społecznej przez umożliwienie mieszkańcom odnalezienia miejsca w społeczeństwie i powrót do normalności po odrzuceniu ich przez rodziny, partnerów czy środowisko z powodu nieoczekiwanego macierzyństwa lub konieczności przezwyciężenia sytuacji kryzysowej, zapobieganie sieroctwu społecznemu przez przygotowanie do świadomego i odpowiedzialnego wypełniania roli rodzicielskiej oraz zapobieganie powielaniu złych wzorców rodzinnych i środowiskowych, a zwłaszcza wzorca wyuczonej bezradności. Natomiast w zakresie potrzeb bytowych standard obejmuje: zapewnienie całodobowego, okresowego pobytu dla trzydziestu mieszkańców, przy czym liczba ta może ulegać zmianie, zależnie od możliwości domu w zakresie spełnienia pozostałych standardów, odrębne pomieszczenia do spania oraz wspólne pomieszczenia do pobytu dziennego dla mieszkańców z dziećmi, pokoje dla mieszkanek w ciąży przeznaczone maksymalnie dla trzech osób oraz wspólne pomieszczenia do pobytu dziennego, ogólnodostępne łazienki, wyposażone w sposób umożliwiający sprawne korzystanie zarówno przez mieszkańców, jak i dzieci, proporcjonalnie do liczby mieszkańców, odpowiednio jedna łazienka na pięć osób, ogólnodostępną kuchnię do samodzielnego sporządzania posiłków oraz co najmniej jedno dodatkowe pomieszczenie do przyrządzania i spożywania drobnych posiłków, pomieszczenia do prania i suszenia. Dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, w ramach standardu opiekuńczo-wspomagającego, zapewnia podstawową pielęgnację mieszkańca w czasie choroby oraz opiekę nad dzieckiem w czasie choroby opiekuna dziecka, umożliwia korzystanie ze świadczeń zdrowotnych, świadczy pomoc w załatwianiu spraw osobistych w przypadku wystąpienia takiej potrzeby oraz zapewnia środki higieny osobistej, środki czystości w sytuacji, gdy nie ma możliwości ich samodzielnego zakupu.

W procesie zapewnienia schronienia dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży będących ofiarami przemocy lub znajdujących się w innej sytuacji kryzysowej najistotniejszą rolę odgrywają powiaty, które zgodnie z art. 19 pkt 11 u.p.s. zobowiązane są

do prowadzenia domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży. Nałożenie na powiaty obowiązku prowadzenia domów nie oznacza, że każdy musi utworzyć własny ośrodek wsparcia, jednak musi być przygotowany do realizacji zadania poprzez np. zawarcie stosownego porozumienia z inną jednostką samorządu terytorialnego.

NIK w latach 2016 - 2019 dokonała przeglądu realizacji przez samorządy powiatowe zadania własnego, jakim jest prowadzenie domu dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży. Wyniki przeprowadzonej kontroli wskazują, iż 95% jednostek samorządu terytorialnego nie realizowało w sposób prawidłowy tego zadania. Tylko 6 powiatów (na 21 skontrolowanych) zapewniało całonocny okresowy pobyt w dedykowanych matkom z małoletnimi dziećmi i kobietom w ciąży domach, z czego w połowie z nich liczba miejsc w stosunku do liczby osób potrzebujących pomocy była niewystarczająca. Aż 71% powiatów nie było organizacyjnie przygotowanych na zapewnienie osobom potrzebującym pobytu w tej formie wsparcia, co prowadziło do umieszczania osób w placówkach niedostosowanych dla tej grupy osób. Większość, tj. 11 z 15 powiatów nie podejmowało działań na rzecz utworzenia domu dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży bądź zlecenia prowadzenia placówki. Po skontrolowaniu 8 domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży kontrolerzy stwierdzili, że 88% placówek nie zapewniało w pełni standardu usług na poziomie wymaganym rozporządzeniem. Niespełnianie standardu polegało m.in. na niezapewnieniu odrębnych pomieszczeń do spania dla mieszkańców z dziećmi, braku odpowiedniej liczby łazienek proporcjonalnej dla liczby mieszkańców, braku pomieszczenia do przyrządzania i spożywania posiłków oraz prania i suszenia, a także na nieopracowaniu programów usamodzielnienia. We wszystkich skontrolowanych domach dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży był ograniczony dostęp dla osób z niepełnosprawnością ruchową.

Wnioski płynące z kontroli NIK wskazują przede wszystkim na konieczność:

1. podjęcia działań zabezpieczających realizację zadania publicznego polegającego na zapewnieniu schronienia i wsparcia osobom potrzebującym w domach dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży,
2. przeprowadzenia analizy standardu usług świadczonych przez domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży,
3. wprowadzenia rozwiązań systemowych w zakresie obowiązku prowadzenia rejestru domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, wydawania zezwoleń na prowadzenie oraz sprawowania nadzoru i kontroli.

Analiza przedstawionych przez NIK ustaleń kontroli nasuwa szereg krytycznych uwag i zastrzeżeń. Rzecznik podziela wyrażoną w Informacji „Wsparcie dla potrzebujących schronienia matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży” ocenę, iż działania większości samorządowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej nie zapewniły

odpowiedniego wsparcia potrzebującym schronienia matkom z małoletnimi dziećmi oraz kobietom w ciąży. Na uwzględnienie zasługują także wskazywane przez NIK postulaty wdrożenia działań zmierzających do zapewnienia przez samorządy powiatowe realizacji obowiązkowych zadań.

W świetle ustaleń NIK wymaga podkreślenia, iż dokonana przez Rzecznika analiza Sprawozdań z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020 potwierdza niedostatki w obszarze dostępności do domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży - ofiar przemocy. W 2018 r. na terenie kraju było 19 takich domów i chociaż liczba w stosunku do roku 2017 r. zwiększyła się o 3, to wciąż na mapie Polski są województwa nieświadczące tej formy pomocy - podlaskie, kujawsko-pomorskie, wielkopolskie, opolskie, małopolskie. Dane te nie mogą napawać optymizmem, szczególnie, że z danych Głównego Urzędu Statystycznego wynika, iż w latach 2017 - 2018 w Polsce było 314 powiatów i 66 miast na prawach powiatu².

Konieczna w związku z tym jest systemowa analiza dostępu do placówek dedykowanych matkom z małoletnimi dziećmi i kobietom w ciąży (także w zakresie dostępności placówek dla osób z niepełnosprawnościami) w celu oszacowania skali i przyczyn aktualnego stanu, prowadzącego w istocie do ograniczeń w uzyskaniu pomocy przez osoby potrzebujące. W tym aspekcie szczególnie istotne jest także dokonanie oceny realizacji przez organy nadzoru, tj. wojewodów zadań wynikających z art. 22 u.p.s.

Działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2020 r. poz. 627) uprzejmie proszę Panią Minister o przedstawienie stanowiska odnośnie wskazywanych problemów oraz podjęcie stosownych działań na rzecz zapewnienia osobom potrzebującym realnego dostępu do domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży.

Z wyrazami szacunku

Stanisław Trociuk

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/

² dane GUS: Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2017 r. i w 2018 r.